

S:t Matteus kyrka

Lunds stift

Fasad mot väster.

Kulturhistorisk karaktäristik och bedömning

KRISTINA SIMONSSON, 2017-10-03

jais
arkitekter
—

Svenska kyrkan
LUNDS STIFT

S:t Matteus kyrka

S:t Johannes församling, Malmö pastorat, Lunds stift
Malmö socken, Malmö Tryggheten 2, Malmö kommun, Skåne län, Skåne

Beskrivning och historik

Kyrkomiljön

Kyrkoanläggningen ligger i bostadsområdet Annelund som gränsar till Sofielund i Malmö.

Från nordöst. Flygfoto: Pär-Martin Hedberg

Namnet Sofielund kommer från den gård som låg här fram tills församlingshemmet byggdes 1957. Ägaren till gården gav den namn efter sin hustru Sofia. Gården utskiftades hit från Västra Skrävlinge by. Kyrkotomten gränsar till parken Enskifteshagen, vars namn kommer från att här genomfördes det första enskiftet i Sverige 1786.

När Sverige industrialiserades i mitten av 1800-talet var behovet av arbetskraft stort i

Malmö. Tomter började styckas av från Sofielunds gård till arbetare som kom från landet eller innerstaden. 1874 delade järnvägen Sofielund i två delar vid nuvarande Lönngatan. Vid sekelskiftet 1900 var fortfarande den mesta marken i norra Sofielund obebyggd, en del användes till koloniträdgårdar och småindustri. Staden köpte på 1920-talet marken norr om Lönngatan och exploateringen tog riktig fart på 1940-talet. Bebyggelsen i Annelund som ligger direkt norr om kyrkan uppfördes mellan 1940 och mitten av 1950-talet. Förutom bostäder och församlingshem byggdes även Folkets hus och skola.

Kyrkoanläggningen gränsar i norr och väster mot gator och bostadshus. Bostäderna norr om kyrkan är mestadels fyravåningshus i rött tegel, de flesta byggda med en U-formad plan men även lamellhus förekommer. I öster finns parken Enskifteshagen. I söder ligger ett stort fabriksområde som nu delvis håller på att omvandlas till andra verksamheter som vårdcentral, studielokaler och kontor. Tanken är att det i framtiden ska byggas bostäder även här.

Kyrkobyggnaden

Sofielunds församling bildades 1969 genom en delning av Västra Skrävlinge församling. 2002 slogs Møllevången och Sofielunds församling samman. 2014 uppgick den i S:t Johannes församling i Malmö pastorat.

I stadsplanen från 1948 anges att kvarteret Tryggheten var reserverat för en kyrka till Västra Skrävlinge församling. En arkitektävling ordnades om församlings- och kyrkobyggnad. Till tävlingen inkom 48 förslag och efter en omtävling med fyra utvalda kontor vanns tävlingen av Åke E Lindqvist. Han utförde ritningarna till bygget 1955 och huset invigdes 1957. Men bara församlingshuset med pastors- och diakoniexpedition uppfördes. Etapp två med kyrksal och sakristia som skulle byggts 1959 blev inte uppfört. Efter det att Sofielund blivit en egen församling 1969 invigdes församlingssalen av biskop Lindstöm till kyrksal som användes fram till den nya kyrkan byggdes.

Arkitekt Åke E Lindqvist (1914-1987), utbildad vid KTH och Kungliga konsthögskolan, har ritat ett flertal offentliga byggnader i Sverige, bland annat skolor, simhallar och ålderdomshem.

En arkitektävling för en ny kyrka anordnades 1979 med tre inbjudna kontor. Tävlingen vanns av Sten Samuelsons arkitektkontor med ansvariga arkitekter Sten Samuelson och Åke Martinsson. Byggnadsarbetet pågick 1981-83. Kyrkan invigdes av biskop Ahrén 1983.

Den nya kyrkan sammankopplades med församlingshuset med en låg del med biutrymmen till kyrkan. Huvudentreprenör för uppförandet var ABV i Malmö. Det

handgjorda golvet i kyrkan utfördes av konstnär Gustav Kraitz. Den fasta träinredningen levererades av Gustafs Träindustri.

Sten Samuelson (1926-2002) drev kontor tillsammans med Fritz Jaenecke fram till 1970. Under denna tid ritade de bland annat Ullevi i Göteborg, Landskrona konsthall och Helgeandskyrkan i Lund. Senare har Samuelsons kontor ritat t ex Helsingborgs lasarett och Stadshusen i Malmö, Landskrona och Ängelholm.

Gustav Kraitz (f 1926) är keramiker och skulptör som gjort ett flertal offentliga skulpturer, ofta tillsammans med Ulla Kraitz. Golvplattorna av stengods i kyrkan är brända i en ved- och koleldad ugn till 1300 grader.

1990 gav Riksantikvarieämbetet kyrkan utökat skydd enligt kulturminneslagen, utvald bland kyrkor byggda efter 1939.

Kyrkans tak läckte i fogarna mellan glaskassetterna. 1992 byggdes taket om med nytt profilsystem från Schüco och nytt glas. Färgen byts från brunt till vitt invändigt på profilsystemet. Ritningarna utfördes av Sten Samuelssons arkitektkontor. Nytt läckage i taket vid anslutningen mellan mur och tak åtgärdas 2004. Nya krönplåtar och nya tätskikt mellan tak och krön sattes upp. Arbetsritningarna var utförda av Epcon KPA Konsult.

Fasaden på kyrka och kampanil har målats under åren, senaste gången 2016. I kyrkorummet togs predikstolen bort 2016.

I församlingshuset har olika ombyggnader gjorts under årens lopp, hiss har satts in i ett av trapphusen, på plan två har planlösningen ändrats till mindre rum och fönsterpartierna har bytts ut.

Exteriör

Anläggningen består av församlingshus och pastorsexpedition från 1957 och kyrka från 1983. Kyrkan är sammanbyggd med församlingshuset med en låg del med biutrymmen till kyrkan.

Kyrkan har en oregelbunden planform med väggar i flera bågformer. Ovanifrån och från väster kan byggnaden se ut som en fjäril. Fasaden av tegel är slammad och vitmålad. Stommen i väggarna är platsgjuten betong. Mellan betong och tegel finns isolering. Sockeln av betong är vitmålad. Fasaderna avslutas med en krönlist av vit plåt mot glastaket.

Det brant sluttande pulpettaket har glaskassetter i bruna aluminiumprofiler. Taket stiger från fem meter i väster vid ingången till femton meter i öster. På ömse sidor om entrédörren finns stuprör av järn som är infällda i utkragade murade nischer. Ingångspartiet i väster går hela vägen genom muren från golv till tak. Dubbeldörren av brunlackerat aluminium är utförd som ramverk med slät plåtfyllning. Dörrarna har stora runda handtag av brons. Dörrarnas överstycke av aluminium är med mönster som bildar ett kors inom en cirkel. Insidan av ingångspartiet har samma utformning som på utsidan. Eftersom kyrkan saknar vindfång är en värmeridå uppsatt ovanför dörren på insidan. Kyrkan har två höga, smala glaspartier i söder från golv till tak med treglas isolerrutor i bruna aluminiumprofiler.

Från sydväst. Församlingshus, entréhall och kyrka.

Kyrkans fasad mot söder.

Den låga *förbindelsebyggnaden* från 1983 har i fasaden glaspartier av aluminium som sitter i en synlig stålstomme av I-balkar. Taket är platt med en lutande taksarg av svart falsad plåt. Ingången till entréhallen är en dubbeldörr i aluminium.

Församlingshuset, fasad mot norr.

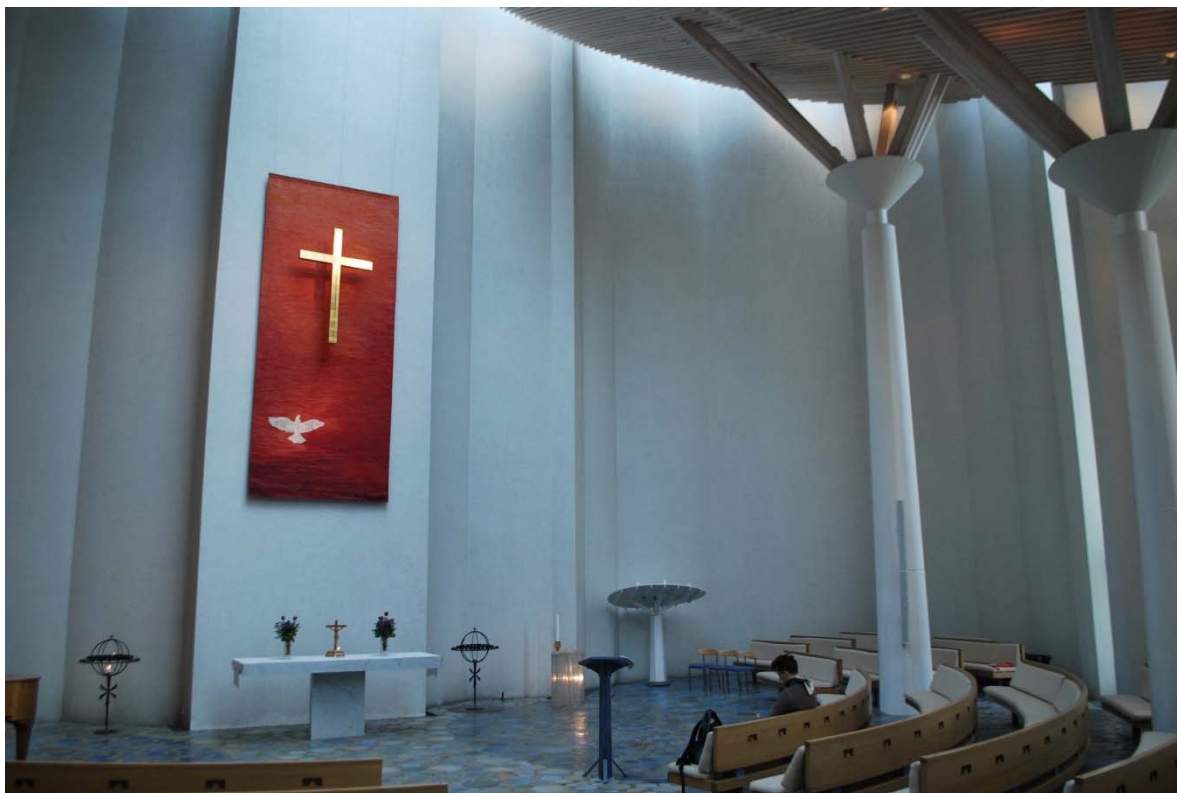
Församlingshuset, fasad mot söder.

Församlingshuset från 1957 är en rektangulär länga i två plan plus källare som är sammanbyggd med den lägre pastorsexpeditionen i ett plan. Dessa har fasader av vitgrå betongplattor, församlingshuset med en uppglasad utkragande bottenvåning som utgör korridor till övriga utrymmen. Norrsidan har stora glaspartier med vertikal

indelning. Ursprungligen var partierna av stål vilka successivt blivit utbytta mot aluminiumpartier med kraftigare dimensioner. På norrsidan är de ännu inte utbytta men det är planerat att de ska bytas. På taket finns en lanternin som ger takljus från söder till rummen på plan två.

Interiör

Från ingångsporten i väster kommer man rakt in i kyrkorummet. Rummet vidgas åt alla håll från ingången. Formen är omslutande med bänkar i bågform framför altaret. En mittgång från dörren leder till altaret. Golvet sluttar svagt mot altaret. Golvet är belagt med runda stengodsplattor i olika storlekar med skiftande glasyr i olika blå toner som är gjorda av konstnär Gustav Kraitz. Ett litet inslag av plattor från Skromberga finns, dessa plattor är ensartade i glasyren. I mittgången är plattorna i ljusare nyanser för att mörkna åt sidorna under pelarna, symboliserande skugga.

Kyrkorummet mot sydöst.

Glastaket stiger brant uppåt över altaret. Tre pelare står på vardera norra och södra sidan. Pelarna är utförda som symboliska träd. Dessa filtrerar och mildrar ljuset från glastaket. Stammen är utförd av vitmålad betong. Trädkronan och grenarna är av vitlaserat limträ liksom takets bärande balkar. Takkronorna av trä har infälld belysning och är klädda med ribbor. Pelarnas grenar bär delvis upp de bärande limträbalkarna.

Väggarnas betongstomme är grovt spritputsad och gråvitmålad. Mellan golv och vägg går ett konvektionsgaller.

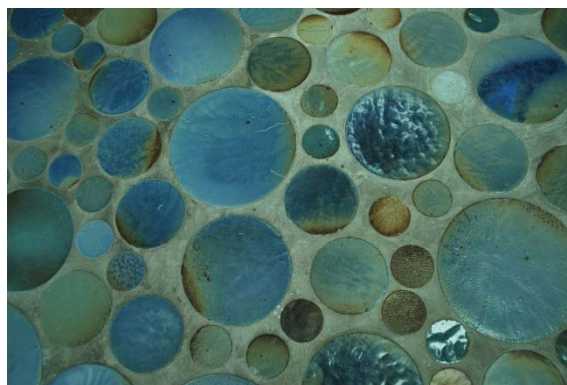
På norra väggen leder två pardörrar till entréhall och sakristians förrum. Dörrbladen är av vitlaserad fur med långa draghandtag av fur.

Koret är en del av kyrkorummet utan någon avskiljning.

Det fristående fasta altaret av marmor belyses av takljuset. På södra sidan står glasdopfunten, dopträd, ambo och ljusbärare, på norra sidan ljusbärare och flygel. Orgeln står infälld i en nisch i muren i nordöst.

Kyrkorummet mot ingången i väster.

Keramikgolvet i kyrkorummet.

I den låga sammanbyggnaden mellan kyrka och församlingshus finns entréhall med kapprum och toaletter, sakristia och samtalsrum. Entrérummet har golv av kalksten och gjutna innerväggar och tak av betong. Väggarna är idag vävade och vitmålade. Samtliga innerdörrar är släta vitlaserade fanerade furudörrar. I entrén förvaras predikstolen från kyrkan. Här finns även en sitthörna och lekhörna. Sakristians förrum nås dels från entréhallen och dels från kyrkorummet.

Sakristian har klinkergolv och vävade, målade väggar. Längs en vägg finns inbyggda skåp för textilförvaring. Ett altare av kalksten och en piscina av rostfritt stål finns också i sakristian.

Församlingssalen mot nordväst.

Armatur i kapprum i församlingshus.

Församlingshuset har en bred och låg passage längs hela huset med glaspartier i söder, från golv till tak, som vetter mot trädgården. Väggarna är putsade med dekorationer i putsen. Taket är gjutet med räfflor. Tidigare fanns tak- och golvvärme som nu är ersatt av radiatorer längs fönsterväggen.

Den stora församlingssalen som tidigare var kyrksal har linoleumgolv och högt i tak. Mot norr är väggen helt uppglasad, mot söder finns högsittande fönster vid taket. Väggarna är putsade och målade och i västväggen sitter luckor till det f.d. rummet för filmprojektorn.

Ett tidigare litet kapell används nu som upplevelserum för barn. Rummet med kvadratisk planform har en vägg helt uppglasad, övriga väggar är putsade och målade. Golvet är av kalksten med inläggningar av rött tegel. Altaret och den åttkantiga dopfunten är fasta och av kalksten.

Två kapprum i varsin ände av korridoren har i det ena kvar ursprunglig och speciell inredning med lampor och hängare från 1957. Trapphusen, med trappor av terrazzo, har i ytterväggen många runda små ljushål med glas som kontrasterar mot väggen. På plan två har rummen ljus dels från fönster i fasaden i norr och dels i söder från lanterniner på taket. De ursprungliga innerdörrarna är av mörkt träfaner med trähandtag.

Den gjutna källaren innehåller bland annat hobbyrum, ungdomsrum, förråd, teknik och skyddsrum.

Inredning och inventarier

Altaret från 1983 är av vit slipad och polerad carraramarmor. Den släta altarskivan vilar på en stående stenskiva i mitten.

Altarbilden är en vävd gobeläng som är tillverkad 1982 av Helen Lindberg-Ljungqvist och Carl-Fredrik Reuterswärd. Gobelängen är i många olika röda nyanser som mörknar nedåt. I vänstra nedre hörnet finns en vit duva. Ett förgyllt latinskt kors hänger framför vävnaden.

Altarringen från 1983 består av svängda delbara sektioner där varje sektion består av två blålackerade ståndare av metall med knäfall och överliggare av furuträ som är tygklätt med beige ylle. Altarringen var undanställd bakom körplatsen vid inventeringen.

Dopfunten av kristall från 1983 är ritad av Sten Samuelsson och tillverkad av Kosta Boda AB. Dopfunten med oregelbunden form består av tätt stående glasstavar, med dekorativa luftbubblor och räfflor i glaset. På denna vilar en glasskiva med rund urtagning för dopskålen som är av klarglas. Glasstavarna är monterade utanpå en stomme av järn som knappt syns utifrån. Funten är belyst med invändiga lampor.

Ambo från år 2000 av blåmålat trä. Sexsidigt smalt skaft med snedställd pulpetskiva. Fyra blå metallstag till fot.

Bänkinredningen från 1983 består av öppna, svängda bänkar med sits och ryggstöd av vitlaserad furplywood på en benställning av blålackerad metall. Dynor klädda med beige ylle är fästa med kardborreband på sits och ryggstöd. Bänkarna är placerade i bågar framför altaret.

Orgeln med 25 stämmor är byggd 1983 av A Mårtensson orgelfabrik i Lund. Fasaden av vitlaserad fur med synliga pipor är indelad i fem fält med snett avskurna ovankanter. Fasaden är förmodligen ritad av Sten Samuelson. Horisontella utåtgående pipor sitter i fasadens mitt.

De tre klockorna av malm med inskriptioner är alla gjutna av M & E Ohlssons klockgjuteri i Ystad. Lillklockan och mellanklockan är gjutna 1969 och storklockan 1984. Klockorna hänger ovanför varandra i den fristående kampanilen av betong. Två av klockorna hängde tidigare i en klockstapel av trä.

Övrigt

Predikstolen från 1983 av vitlaserad fur är ritad av Sten Samuelsson. En sexsidig korg uppbyggd av ramverk och speglar vilar på en indragen sockel. En lutande pulpetskiva sitter i ovankant. Predikstolen används inte längre utan står i entréhallen.

Dopfunt och altare av kalksten står kvar i det tidigare lilla kapellet från 1957 i församlingsdelen.

Kyrkotomten

Anläggningen saknar kyrkogård men inramar en trädgård. Mot norr utgör församlingshuset gräns mot omgivningen. I söder mot gatan gränsar en vitmålad tegelmur avtäckt med vit plåt och mot gatan i väster en spaljé av armeringsjärn täckt med växten bokarabinda. I öster bakom kyrkan finns en asfalterad parkering och ett nätstängsel mot parken. Trädgården som varit en del av gården Sofielunds park var tidigare mycket lummig med en mängd almar och en stor blodbok. Träden ute inspirerade arkitekten till de symboliska träden i kyrkan. Tyvärr är de flesta träden

nertagna efter almsjukan. 2010 anlades en labyrint med betongplattor med stenmönster i gräsmattan. Labyrinten är omgiven av en cirkel med idegran. Tomten är grässådd och nyplanteringar av träd har gjorts framförallt längs muren. Kyrkan omges av en smal kant med singel, avslutad med en rad av storgatsten mot gräsmattan. Från huvudingångens grind i muren i söder går en gång med åttkantiga betongplattor fram till ingången.

Byggnader på kyrkotomten

Ett fristående hus från 1957, ritat av Åke E Lindqvist, ligger i nordöstra hörnet av tomten. Före detta diakoniexpeditionen har putsad fasad och pulpettak. Denna byggnad har fortfarande smäckra stålpartier i fönster och dörrar. Används till kontor och en lägenhet som hyrs ut.

Kampanilen för klockorna står i sydvästra hörnet av tomten. De tre klockorna hänger ovanför varandra mellan två bågformade vitmålade betongskivor. Betongen är gjuten i formar av råhyvlade brädor. Klockstapeln, ritad av Sten Samuelson arkitektkontor, invigdes 1984, året efter kyrkan.

Kulturhistorisk karaktärisering för S:t Matteus kyrkoanläggning

Kyrkan är omgiven av bostadshus åt två håll, park åt ett håll och ett industriområde som håller på att omvandlas till nya aktiviteter. Mycket människor rör sig kring kyrkan och gång och cykelstråket mellan parken och industriområdet är livligt trafikerat med folk mellan centrum och Rosengård. Kyrkans omgärdade trädgård är en skyddad oas från trafiken. Tidigare var gården betydligt lummigare med flera stora träd och mer nyplantering av träd vore positivt. Träden ute var det som inspirerade till kyrkans utformning inne.

Anläggningen innehåller församlingshus från 1957 ritad av Åke E Lindqvist och kyrka från 1983. Kyrkan ritades av Sten Samuelsons arkitektkontor. Kyrkan skiljer sig från traditionella kyrkobyggnader. Planformen är lekfullt organisk med väggar i flera bågformer gjutna i betong med fasad av vitmålat tegel. Murarnas höjd och slutenhet utstrålar allvar. Taket är ett brant pulpettak med glaskassetter. Byggnaden skiljer medvetet ut sig som en speciell byggnad i omgivningen. Den fristående klockstapeln signalerar att detta är en kyrka. Om församlingshuset är byggt i gedigen modernism är kyrkan en form av organisk postmodernism.

Kyrkorummets planform liksom möbleringen med bänkar i bågform kring altaret betonar gemenskapen och circumstantesprincipen. Det fristående altaret av marmor är mycket elegant där den tunga altarskivan balanserar på en ensam stenskiva i mitten. Bäst gör sig altaret utan altarduk. Det fristående altaret gör det möjligt att fira mässa med prästen vänd mot församlingen. Altargobelängens starka röda toner är blickfång i rummet.

Det är framförallt två saker som ger rummet dess karaktär, golvet och pelarna. Takets höjd som stiger brant från ingången mot altaret inger en sakral stämning. Rummet domineras mycket av de symboliska träden i olika höjd i form av betongpelare med grenar och krona av trä som är speciella och ger kyrkorummet dess karaktär. Träden strävar symboliskt upp mot ljuset och ger också symbolisk skugga. Allra vackrast i kyrkan är det handgjorda ovanliga golvet av runda stengodsplattor som har skiftande olika koboltglasyrer i flera nyanser och uttryck. Golvet, som sluttar från alla håll mot altaret, är gjort av konstnären Gustav Kraitz.

De höga murarna med endast två smala ljusinsläpp vänder kyrkan inåt. Materialet med bruna aluminiumpartier i fönster och entrédörrar kan upplevas som främmande i kyrkomiljön. Kyrkorummet utan vindfång vid ytterdörren skapar problem med drag. I arkitektens tävlingsförslag fanns ett vapenhus i kyrkan. Kyrkväggarnas målade grova spritputs inomhus är tyvärr ingen behaglig yta. Glasdopfontens ändrade inre belysning är för stark och kan bytas till svagare lampor. Kyrkan är i det stora hela oförändrad. Förändring består i att glastaket är förnyat efter läckage. Liturgiska förändringar har gjort att predikstolen är borttagen och altarringen är undanställd. Rummets starka karaktär är ändå kvar.

Församlingsbyggnaden innehåller genomtänkta planlösningar med fin ljusföring i rummen med mycket glaspartier. Fina detaljer är till exempel lanterninerna på taket som ger ökat ljus, delvis smala stålpartier, bevarade utsmyckningar i putsen i korridoren, trapphusens runda glasöppningar och smäckra trappräcke, dörrarna i mörkt trä med trähandtag och kapprummens inredning.

Det lilla före detta kapellet inrett med vackra material skulle återigen kunna användas som kapell vid mindre sammankomster.

Att tänka på

- Kyrkans trädgård kan gärna kompletteras med flera träd för att återfå den lummiga park som fanns när kyrkan byggdes.
- Kyrkans ovanliga exteriör är ett betydelsefullt byggnadsverk i stadsmiljön.
- Kyrkorummet har ett starkt arkitektoniskt uttryck där de symboliska träden och golvet utgör viktiga delar tillsammans med inredningen. Vaksamhet behövs för att inte övermöblera med alltför mycket ny inredning i koret utan

behålla lugnet i kyrkorummet som framhäver arkitekturen och fokuserar blicken inåt och mot altare och altarbild.

- Församlingsbyggnaden har många 1950-tals kvaliteter i planlösning och detaljer värda att vara rädd om.

Skydd m.m.

Kyrkan och kyrkogården skyddas som kyrkligt kulturminne enligt 4 kap. kulturmiljölagen. Tillkommen efter 1939. Omfattas av tillståndsplikt 4 kap. 4§. Anläggningen ligger inom Riksintresse Kulturmiljövård, Malmö och av länsstyrelsen utsedd särskilt värdefull kulturmiljö, Malmö-Limhamn och

Källor och litteratur

Underhållsplan för S:t Matteus kyrka 2005-09-27, Wikerstål Arkitekter AB

Skånska kyrkor, Skånes Hembygdsförbund, 1997

Moderna kyrkor i Sverige, H.Lind och B. Leandersson, 2016

<http://malmo.se/Kultur--fritid/Kultur--noje/Arkiv--historia/Kulturarv-Malmo/P-S/Sofielund.html>

http://malmo.se/download/18.76105f1c125780a6228800015362/1383646336674/del1_low.pdf

Bostadsmiljöer i Malmö. Inventering. Del 1: 1945-55, Malmö kulturmiljö 2001

Arkiv med ritningar på pastorsexpeditionen.

Samtal med vaktmästare Thomas Alander 2017-02-22

Telefonsamtal med konstnär Gustav Kraitz 2017-02-24

Övriga uppgifter

Denna rapport om S:t Matteus kyrka har upprättats av:

Kristina Simonsson, Arkitekt SAR/MSA (rapportförfattare, inventering och foto)

Karl Johan Kember (granskning), Arkitekt SAR/MSA, Certifierad sakkunnig avseende kulturvården

J AIS arkitekter AB, Sundstorget 3, 251 21 Helsingborg, 042-14 92 30, www.jais.se

Inventeringsdatum: 2017-02-22

Färdigställd rapport: 2017-10-03.

S:t Matteus – byggnadsbeskrivning (avser kyrkan från 1983)

Stomme: Betong

Fasadmaterial: Tegel

Fasadkulör: Vit

Takform: Pulpettak

Taktäckningsmaterial: Glas

Byggnadsdel: